

УДК 368.86:347.515.2:331.461

Кривошлик Тетяна Дмитрівна,

канд. екон. наук, доц., доцент кафедри страхування,

ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)

E-mail:KTatianaD@yandex.ua

СЕГМЕНТ ВИДІВ СТРАХУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЛАСНИКІВ ДЖЕРЕЛ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено сучасний стан страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки та виявлено проблеми, пов'язані з організацією його здійснення. Розкрито сутність страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки. У результаті дослідження запропоновано авторське визначення цього поняття та авторський підхід до класифікації видів страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки з виділенням таких груп: перша — об'єднує види страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів; друга — об'єднує види страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання, які експлуатують небезпечні об'єкти; третя — об'єднує види страхування цивільної відповідальності фізичних осіб, які володіють небезпечними об'єктами. На основі аналізу сучасного стану страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки виявлено тенденції його розвитку; визначено заходи щодо активізації такого страхування в Україні з метою підвищення рівня соціально-економічного захисту потерпілих осіб. Результати дослідження можуть використовуватись науковцями, практиками та іншими учасниками страхового процесу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки, страховий ринок, страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів, екологічне страхування, обов'язкове страхування, джерела підвищеної небезпеки, небезпечні об'єкти, страхування відповідальності.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток народного господарства будь-якої країни постійно супроводжується технічним прогресом. Впровадження та експлуатація принципово нових досягнень науки і техніки, а саме, машин, механізмів, виробничого устаткування, будівельних конструкцій, різних знарядь праці, в силу своїх властивостей і за наявності певних несприятливих факторів, здатні спричинити пошкодження об'єктів, заподіяти матеріальні збитки та шкоду довкіллю, призвести до загибелі, травмування, отруєння людей і тварин. Такі небезпечні технології та

речовини є об'єктами підвищеної небезпеки і належать до джерел підвищеної небезпеки, під якими, відповідно до ст. 1187 Цивільного кодексу України, розуміють «діяльність, пов'язану з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогненебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак і собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює та інших осіб» [1]. Зазначимо, що законодавством визначено лише приблизний перелік видів діяльності, які можуть створювати підвищену небезпеку і спричиняти збитки. Цей перелік не є вичерпним, оскільки завдяки постійному розвитку науки і техніки з'являються нові об'єкти, поводження з якими може створювати підвищену ймовірність заподіяння шкоди. Особа, яка здійснює діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, повністю відповідає за завдану шкоду. Проте вона не завжди може відшкодувати збиток або з певних причин не відома, тоді цивільно-правовий механізм її відповідальності не дає можливості захистити інтереси потерпілих осіб. Тому залучення власників джерел підвищеної небезпеки до страхування дає можливість з найменшими витратами компенсувати збитки, заподіяні потерпілим (третім) особам.

В умовах збільшення кількості джерел підвищеної небезпеки, які використовуються у різноманітних сферах життєдіяльності людства та зростання кількості техногенних катастроф, що спричиняють мільярдні збитки державі, юридичним особам і громадянам, аналіз сучасного стану та організації такого страхування в Україні набуває особливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми забезпечення страхового захисту юридичних і фізичних осіб за допомогою страхування відповідальності знайшли своє відображення у працях вітчизняних і зарубіжних учених: О. Алексеева, В. Базилевича, В. Варкало, О. Віленчука, О. Вовчак, О. Гаманкової, Т. Говорушко, М. Едельбахера, Ю. Журавльова, Ю. Заїкіна, О. Залетова, О. Козьменко, Ж. Лемера, К. Лібіх, Г. Моткіна, Ю. Сплетухова, Й. Спухлера, В. Шахова, А. Швейтера, Я. Шумелди, Р. Юлдашева та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Віддаючи належне доробку вчених у цій сфері, слід зазначити, що проблеми розвитку стра-

хування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки в Україні свого належного наукового вивчення поки що не отримали. Пошуки шляхів підвищення його ролі у вирішенні соціально-економічних проблем суспільства продовжують залишатись актуальними. І нині цей сегмент страхового ринку потребує комплексного і системного дослідження, спрямованого на удосконалення законодавчого регулювання та зміцнення фінансових основ його проведення, наближення організаційних умов такого страхування до загальноєвропейських стандартів.

Формулювання мети і завдання дослідження. Метою статті є дослідження сучасного стану страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки на страховому ринку України та виявлення проблем, пов'язаних з організацією його здійснення. Для досягнення зазначеної мети були поставлені такі завдання: розкрити сутність страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки, оцінити сучасний стан страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки та виявити тенденції його розвитку; визначити заходи щодо активізації такого страхування в Україні з метою підвищення рівня соціально-економічного захисту потерпілих осіб.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У країнах з розвиненою ринковою економікою страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки отримало розповсюдження у ХХ ст. Але якщо страхування відповідальності власників транспортних засобів почало розвиватися у 20—30 рр. ХХ століття, то страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки за наслідками подій техногенного характеру почало здійснюватися зовсім недавно, лише у другій половині ХХ століття. Особливо необхідність його проведення була усвідомлена після кількох великих аварій на виробничих об'єктах, в результаті яких було завдано великої шкоди життю, здоров'ю, майну фізичних осіб та навколишньому середовищу. До цих аварій відноситься найбільша техногенна катастрофа у світі, яка сталася 3 грудня 1984 року в індійському місті Бхопал на підприємствах американської компанії «Юніон Карбайд», яка призвела до смерті близько 18 тисяч осіб, з яких 3 тисячі загинули безпосередньо в день трагедії, а 15 тисяч осіб — в наступні роки [2].

У світовій практиці страхування відповідальності джерел підвищеної небезпеки в обов'язковій формі здійснюється тільки що-

до страхування відповідальності власників транспортних засобів та об'єктів атомної енергетики. Відповідальність промислових підприємств, в більшості розвинених країн, підлягає страхуванню у добровільному порядку.

В Україні система страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки за наслідками подій техногенного характеру склалась ще пізніше. До 2002 р. ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій техногенного характеру здійснювалася тільки за рахунок коштів резервного фонду бюджету. Проте згодом висока соціальна значущість страхування цивільної відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки і сформовані соціально-економічні умови зумовили законодавчу обов'язковість такого страхування.

Відповідно до Закону України «Про страхування» з 47 видів обов'язкового страхування, 17 видів — відносяться до страхування цивільної відповідальності джерел підвищеної небезпеки [3]. Причому тільки дванадцять із них реалізовані та діють, у п'яти видах страхування — порядок проведення не визначено, що свідчить про неузгодженість між виконавчою та законодавчою владою на етапі прийняття рішень щодо віднесення того чи іншого виду страхування до обов'язкових.

На наш погляд, структурно можна виокремити три групи видів обов'язкового страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки: перша група — об'єднує види страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів; друга група — об'єднує види страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання, які експлуатують небезпечні об'єкти; третя група — об'єднує види страхування цивільної відповідальності фізичних осіб, які володіють небезпечними об'єктами.

Перша група охоплює види обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів (табл. 1), які передбачають захист інтересів (прав) потерпілих осіб на відшкодування шкоди, заподіяної їх життю, здоров'ю або майну при використанні іншими особами різних видів транспортних засобів (за винятком залізничного транспорту), оскільки потерпілий є найменш захищеним з усіх учасників транспортного руху.

Незважаючи на те, що ст. 7 Закону України «Про страхування» передбачене обов'язкове страхування відповідальності морського перевізника та виконавця робіт, пов'язаних з обслуговуванням морського транспорту, щодо відшкодування збитків, завданих па-

сажирам, багажу, пошти, вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам і страхування відповідальності морського судновласника, фактично ці два види страхування не здійснюються, як зазначалося вище, через відсутність нормативних актів, які б регулювали порядок їх проведення.

Таблиця 1

ВИДИ ОБОВ'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЛАСНИКІВ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ

Види обов'язкового страхування (передбачені ст. 7 Закону України «Про страхування»)	Дата введення в дію
1) Страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів	2004 рік
2) Страхування відповідальності повітряного перевізника за шкоду, заподіяну пасажиром, багажу, пошти, вантажу	2002 рік
3) Страхування відповідальності експлуатанта повітряного судна за шкоду, заподіяну третім особам	2002 рік
4) Страхування відповідальності морського перевізника та виконавця робіт, пов'язаних з обслуговуванням морського транспорту, щодо відшкодування збитків, завданих пасажиром, багажу, пошти, вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам	Порядок проведення не визначено
5) Страхування відповідальності морського судновласника	

Джерело: складено автором на основі [3].

Крім обов'язкової форми, такі види як страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів, страхування відповідальності власників повітряного і водного транспорту (включаючи відповідальність перевізника) здійснюються і в добровільній формі.

У другій групі страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки об'єднані види обов'язкового страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання, які експлуатують небезпечні об'єкти (табл. 2).

Таблиця 2

ВИДИ ОБОВ'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ, ЯКІ ЕКСПЛУАТУЮТЬ НЕБЕЗПЕЧНІ ОБ'ЄКТИ В УКРАЇНІ

Види обов'язкового страхування (передбачені ст. 7 Закону України «Про страхування»)	Дата введення в дію
1) Страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яка може бути заподіяна пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного і санітарно-епідеміологічного характеру	2002 рік
2) Страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, що до відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів	2002 рік
3) Страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків при перевезенні небезпечних вантажів	2002 рік
4) Страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту	2003 рік
5) Страхування майнових ризиків при промисловій розробці родовищ нафти і газу	2013 рік
6) Страхування майнових ризиків користувача надр під час дослідно-промислового і промислового видобування та використання газу (метану) вугільних родовищ	2013 рік
7) Страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою	2013 рік
8) Страхування майнових ризиків за угодою про розподіл продукції	Порядок проведення не визначено
9) Страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно довкіллю або здоров'ю людей під час зберігання та застосування пестицидів і агрохімікатів	
10) Страхування цивільної відповідальності суб'єкта господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно третім особам унаслідок проведення вибухових робіт	

Джерело: складено автором на основі [3].

Метою проведення видів обов'язкового страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання, які експлуатують небезпечні об'єкти, є забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю та майну третіх осіб, у тому числі довкіллю (природним ресурсам, територіям та об'єктам природно-заповідного фонду), внаслідок пожеж, аварій та інших подій на об'єктах підвищеної небезпеки.

Страховальниками за цими видами страхування є суб'єкти господарювання (здебільшого юридичні особи), господарська діяльність яких може призвести до аварій екологічного і санітарно-епідеміологічного характеру. При цьому зауважимо, що наявність полісу обов'язкового страхування цивільної відповідальності у страховальників, що експлуатують небезпечні об'єкти є необхідною умовою для отримання ними відповідних дозволів для здійснення певних (небезпечних) видів господарської діяльності.

Об'єктами страхування за цією групою видів страхування є майнові інтереси, що пов'язані з відшкодуванням страховальником заподіяної ним шкоди життю, здоров'ю фізичних осіб, навколишньому природному середовищу, майну фізичних і юридичних осіб. А страховим випадком є певна подія, внаслідок настання якої у страховальника виникає обов'язок щодо відшкодування шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу та/або здоров'ю, майну людей під час провадження ним господарської діяльності, причому ця подія сталася в період дії договору обов'язкового страхування та встановлено причинно-наслідковий зв'язок між заподіянням шкоди довкіллю та/або здоров'ю людей і діяльністю страховальника.

Страхові тарифи за такими видами страхування диференційовані за видами (категоріями небезпеки) об'єкта підвищеної небезпеки з урахуванням різних факторів, залежно від ступеня ризику за конкретним видом (і договором) страхування. Їх розміри незначні, вони коливаються у межах від 0,009 % до 0,44 % страхової суми. Відповідно досить мізерними є страхові платежі, сплачувані страховальниками. Так, наприклад, у 2015 р. середній розмір страхового платежу на один договір зі страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яка може бути заподіяна пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки... становив 3,5 тис. грн; зі страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів — 0,3 тис. грн; зі страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому

числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції... — 10,9 тис. грн. Винятком є лише страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту, за яким середній розмір страхового платежу на один договір був досить значним — 173,9 тис. грн [4]. Якщо звернутися до зарубіжного досвіду, то, наприклад, у Німеччині власники підприємств, що використовують водні, земельні ресурси та ресурси надр, повинні забезпечувати сплату страхових платежів за договорами страхування на випадок раптового або аварійного забруднення в розмірі не меншому 1,4 млн DM за подію зі щорічної страховою сумою до 6,0 млн DM. За очікувані і аварійний випадки забруднення платежі становлять не менш як 4,2 млн DM за подію з щорічної страховою сумою до 12 млн DM [5, 6].

Страхова сума за видами обов'язкового страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання, які експлуатують небезпечні об'єкти встановлюється у певному розмірі, визначеному відповідною постановою Кабінету Міністрів України. Проте за окремими видами страхування вона є мізерною. Так, наприклад, зі страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів страхова сума встановлюється залежно від класу безпеки вантажу від 60 до 120 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян на кожен тону вантажу (тобто від 1020 грн до 2040 грн), а страхова виплата, у разі коли третя особа загинула становить 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (це 8500 грн !), у разі призначення потерпілій третій особі I, II і III групи інвалідності виплата становить, відповідно, 450, 375, 250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (це, відповідно, 7650 грн, 6375 грн, 4250 грн) [7]. Проблему невідповідності розміру страхових сум і виплат сучасним реаліям життя за окремими видами страхування можна розв'язати лише шляхом удосконалення державного регулювання цих видів страхування.

Види обов'язкового страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання, які експлуатують небезпечні об'єкти, по суті можна віднести до так званого «екологічного страхування», хоча законодавчого визначення такого терміну немає. Крім того, враховуючи, що господарська діяльність страхувальників за такими видами страхування може призвести до аварій, катастроф екологічного і санітарно-епідеміологічного характеру, цю групу видів страхування, на наш погляд, можна назвати ще як «страху-

вання відповідальності власників (експлуатантів) джерел підвищеної небезпеки за наслідками подій техногенного характеру».

Третя група обов'язкового страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки включає тільки два види: страхування відповідальності власників собак за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам і страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї (табл. 3).

За цією групою страхування страхувальниками можуть бути громадяни, які володіють (зберігають, використовують) небезпечні об'єкти, перелік яких чітко визначений нормативними актами. Причому, при страхуванні відповідальності власників собак допускається укладення договорів страхування юридичними особами на користь працівників, які використовують для виконання службових обов'язків власних собак. До страхових ризиків належить відповідальність страхувальника за тільки двома ризиками: 1) шкоду, заподіяну життю і здоров'ю третіх осіб; 2) знищення або пошкодження майна третіх осіб.

Таблиця 3

**ВИДИ ОБОВ'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ГРОМАДЯН,
ЯКІ ВОЛОДІЮТЬ НЕБЕЗПЕЧНИМИ ОБ'ЄКТАМИ В УКРАЇНІ**

Види обов'язкового страхування (передбачені ст. 7 Закону України «Про страхування»)	Дата введення в дію
1) Страхування відповідальності власників собак щодо шкоди, яка може бути заподіяна третім особам	2002 рік
2) Страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї	2002 рік

Джерело: складено автором на основі [3].

Розміри страхових тарифів за зазначеними видами страхування тотожні, причому вони одночасно є страховими платежами і становлять один неоподатковуваний мінімум доходів громадян (тобто 17 грн !) на один рік (та два неоподатковуваних мінімуми

доходів громадян для страхувальників-юридичних осіб) [8, 9]. Розміри страхових сум за цими видами страхування також однакові і становлять: за смерть третьої особи — 11 000 грн; за інвалідність I групи — 8250 грн, II групи — 5500 грн, III групи — 2750 грн; за кожен день тимчасової непрацездатності — 20 грн; за майнові збитки — 30,0 тисю грн [8, 9].

Зауважимо, що обов'язкове страхування відповідальності власників собак і страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності зброю запроваджено на страховому ринку України у 2002 року і з того часу, незважаючи на значне знецінення української грошової одиниці, тарифи та страхові суми і нині залишаються на тому ж рівні. На наш погляд, вищезазначені розміри тарифів і страхових сум потребують підвищення, не менше ніж у 10 разів.

В Україні види обов'язкового страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки розвиваються нерівномірно. Хоча у цілому загальний обсяг чистих страхових премій у 2015 р. у порівнянні з 2013 р. збільшився з 2870,5 млн грн до 3960,5 млн грн, або на 38 %, а питома вага у загальному обсязі премій по ринку зросла з 10,0 % у 2013 р. до 13,3 % у 2015 р.

Найбільшим сегментом у структурі чистих страхових платежів з обов'язкового страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки є обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, його частка протягом 2013—2015 рр. складала близько 95 %. Це пов'язане із тим, що страхування цивільної відповідальності автовласників «розглядається як класичний, масовий вид страхування, до якого значним чином залучене населення країни» [10, с. 174].

Чільне місце у структурі цього сегменту посідає страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту, частка чистих страхових платежів якого зросла від 2,7 % у 2013 р. до 4,6 % у 2015 р. Решта видів у наведеній структурі обов'язкового страхування характеризується дуже низькою часткою. При цьому найпомітнішими є частки страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до ава-

рій екологічного та санітарно-епідеміологічного характеру (0,5 % у 2015 р.) та страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків при перевезенні небезпечних вантажів (0,6 % у 2015 р.)

У добровільній формі розвиток отримали тільки страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, страхування відповідальності власників повітряного транспорту та страхування відповідальності власників водного транспорту, частка яких у структурі добровільного страхування у 2015 р. становила, відповідно, 91,9 % , 5,2 % і 2,9 % [4].

Обсяг чистих страхових виплат за видами обов'язкового страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки протягом 2013—2015 рр. збільшився з 1046,3 млн грн до 1304,5 млн грн, або на 24,7 %. Проте з 12 діючих видів обов'язкового страхування виплати здійснювалися лише за п'яти видами: зі страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (його частка у структурі виплат у 2015 р. становить 99,8 %, рівень виплат — 34,8 %), страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту (його частка у структурі виплат — 0,2 %, рівень виплат — 1,6 %), страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю (його частка у структурі виплат — 0,004 %, рівень виплат — 0,5 %), страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями... (його частка у структурі виплат — 0,006 %, рівень виплат — 0,4 %), страхування відповідальності власників собак за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам (рівень виплат у 2015 р. — 0,03 %). Такий незначний рівень виплат за видами обов'язкового страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки свідчить про те, що цей сегмент страхового ринку України перебуває на етапі становлення.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Проведене дослідження дає можливість зробити висновок, що страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки — це комплексне поняття, яке об'єднує обов'язкові та добровільні види страхування відповідальності, які здійснюються з метою забезпечення компенсації шкоди, заподіяної життю, здоров'ю і майну фізичних осіб, навколишньому при-

родному середовищу та майну юридичних осіб внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та іншого характеру на об'єктах підвищеної небезпеки. Обов'язкова форма проведення цих видів страхування на страховому ринку України є домінуючою, його частка за обсягом чистих страхових платежів становить 95 % у 2015 р., частка добровільної форми страхування, відповідно, 5 %. Структура видів обов'язкового страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки є незбалансованою (так, частка лише одного виду, а саме, страхування цивільної відповідальності автовласників становить 95 %). Незначний розвиток решти видів обов'язкового страхування обумовлений рядом факторів, серед яких виділимо і прогалини у їх правовому регулюванні. Наразі законодавство у сфері обов'язкового страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки потребує змін, а саме, збільшення розмірів тарифних ставок, страхових сум і страхових виплат за окремими видами страхування, удосконалення заходів із відшкодування збитків, заподіяних внаслідок пожеж та аварій на об'єктах підвищеної небезпеки та інші.

Реалізація цих заходів буде сприяти тому, щоб страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки стало могутнім фінансовим механізмом щодо вирішення проблем, які стосуються безпечної діяльності фізичних осіб і суб'єктів господарювання та їх відповідальності перед третіми особами.

Напрямами подальших досліджень є удосконалення механізму страхування відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки та підходів щодо оцінки збитків, заподіяних життю та здоров'ю, майну потерпілих осіб і навколишньому середовищу.

Бібліографічний список

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page3?nreg=435-15&find=3&text=1187&x=0&y=0>.

2. Митюнин А. Хиросима химической индустрии / Митюнин А. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://samlib.ru/m/mitjunin_a/hir.shtml

3. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>

4. Консолідовані звітні дані за 2013 р., 2014 р., 2015 р. — Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері

ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/konsolidovani-zvitni-dani.html>

5. *Nickel W.* (1996): *Recycling-Handbuch: Strategien — Technologien — Produkte.* — Düsseldorf: VDI Verlag. — 526 S.

6. *Zellner K. and Mulloy M.* (1995), *State-of-the-art waste treatment processes in Germany*, Proceedings of the Greek-German Workshop «Management of Municipal Waste» (N. Moussiopoulos, A. Karagiannidis and G. Kaiser, eds.), KFA, P. 47—58.

7. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків під час перевезення небезпечних вантажів: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2002 р. № 733. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/733-2002-%D0%BF>

8. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування відповідальності власників собак за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.07.2002 р. № 944. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/944-2002-%D0%BF>

9. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 березня 2002 р. № 402. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/402-2002-%D0%BF>

10. *Гаманкова О.О.* Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика : монографія / О.О.Гаманкова. — К.: КНЕУ, 2009. — 283 с.

References

1. Tsyvilnyu kodeks Ukrayiny [Civil Code of Ukraine] 16.01.2003 no. 435-IV. [Electronic resource] — Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page3?nreg=435-15&find=3&text=1187&x=0&y=0>. [In Ukrainian]

2. *Mityunin A.* Khirosima khimicheskoy industriyi [Hiroshima of chemical industry] [Electronic resource] — Available at: http://samlib.ru/m/mitjunin_a/hir.shtml[In Russian]

3. Pro strahuvannia: Zakon Ukrainy vid 07.03.1996 [Law of Ukraine «On insurance»] no. 85/96-VR [Electronic resource] — Available at:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>. [In Ukrainian]

4. Konsolidovani zvitni dani za 2013 r., 2014 r., 2015 r. [Consolidated reporting data 2013,2014,2015]. The National Commission for State Regulation of Financial Services Markets. Official site [Electronic resource] — Available at: <http://nfp.gov.ua/content/konsolidovani-zvitni-dani.html>. [In Ukrainian]

5. Nickel W. (1996): Recycling-Handbuch: Strategien — Technologien — Produkte. — Düsseldorf: VDI Verlag, — 526 S. [In German]

6. Zellner K. and Mulloy M. (1995) State-of-the-art waste treatment processes in Germany, Proceedings of the Greek-German Workshop «Management of Municipal Waste» (N. Moussiopoulos, A. Karagiannidis and G. Kaiser, eds.), KFA, pp. 47-58. [In English]

7. Pro zatverdzhennia Poryadku i pravyl provedennia obovyazkovogo strakhuvannia tsyvilnoyi vidpovidalnosti subektiv perevezennia nebezpechnykh vantazhiv na vypadok nastannia negatyvnykh naslidkiv pid chas perevezennia nebezpechnykh vantazhiv [On approval the rules for mandatory insurance of liability for dangerous cargo transportation against negative consequences during hazardous cargo]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.06.2002 no. 733 [Electronic resource] — Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/733-2002-п>. [In Ukrainian]

8. Pro zatverdzhennia Poryadku i pravyl provedennia obovyazkovogo strakhuvannia tsyvilnoyi vidpovidalnosti vlasnikiv sobak za shkodу, yaka mozhe buty zapodiyana tretim osobam [On approval the rules for mandatory insurance of liability for dog owners against damages caused to third parties]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 09.07.2002 no. 944 [Electronic resource] — Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/944-2002-п>. [In Ukrainian]

9. Pro zatverdzhennia Poryadku i pravyl provedennia obovyazkovogo strakhuvannia tsyvilnoyi vidpovidalnosti gromadyan Ukrayiny, shcho mayut u vlasnosti chy inshomu zakonnomu volodinni zbroyu, za shkodу, yuka mozhe buty zapodiyana tretiy osobi abo yiyi maynu vnaslidok volodinnia, zberigannia chy vykorystannia tsieyi zbroyi [On approval the rules for mandatory civil liability insurance for citizens of Ukraine who own or otherwise legally possess weapons against harm caused to a third person or property as a result of possession, storage or use of weapons]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.03.2002 no. 402 [Electronic resource] — Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/402-2002-%D0%BF/>. [In Ukrainian]

10. Hamankova O.O. Runok strakhovykh poslug Ukrayiny: teoriya, metodologiya, praktyka [Insurance market of Ukraine: theory, methodology, practice]. Monografiya. — K.: KNEU (2009). — P. 283 [In Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 27 травня 2016 р.

УДК 368.86:347.515.2:331.461

Кривошлык Татьяна Дмитриевна,
канд. экон. наук, доц., доцент кафедры страхования,
ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы, 54/1)
E-mail:KTatianaD@yandex.ua

Сегмент видов страхования ответственности владельцев источников повышенной опасности на страховом рынке Украины

АННОТАЦИЯ. В статье исследуется современное состояние страхования ответственности владельцев источников повышенной опасности, а также определены проблемы, связанные с организацией его проведения. Раскрыта сущность страхования ответственности владельцев источников повышенной опасности. В результате исследования предложены авторское определение этого понятия, а также классификацию видов страхования ответственности владельцев источников повышенной опасности с выделением следующих групп: первая — охватывает виды страхования гражданской ответственности владельцев транспортных средств; вторая группа — охватывает виды страхования гражданской ответственности хозяйствующих субъектов, эксплуатирующих опасные объекты; третья группа — охватывает виды страхования гражданской ответственности физических лиц, владеющих опасными объектами. На основе анализа современного состояния страхования ответственности владельцев источников повышенной опасности определены тенденции его развития; предложены направления активизации такого страхования в Украине с целью повышения уровня социально-экономической защиты потерпевших лиц. Результаты исследования могут использоваться учеными, практиками и другими участниками страхового процесса.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: страхование ответственности владельцев источников повышенной опасности, страховой рынок, страхование гражданской ответственности владельцев транспортных средств, экологическое страхование, обязательное страхование, источники повышенной опасности, опасные объекты, страхование ответственности.

UDC368.86:347.515.2:331.461

Kryvoshlyk Tatiana,
Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Insurance
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
(54/1, Peremohy Ave., Kyiv, 03680, Ukraine)
E-mail:KTatianaD@yandex.ua

Liability insurance for increased danger sources owners as a segment of insurance market in Ukraine

ABSTRACT. *The article has examined the current state of liability insurance for increased danger sources owners, and revealed problems in its organization and implementation. The author has also revealed the essence of liability insurance for increased danger sources owners. As the result of the study, the author has suggested the definition of this term, and developed author's approach to the classification of liability insurance for increased danger sources owners. There were outlined several groups: the first group includes civil liability insurance for vehicle owners; the second group embraces civil liability insurance for companies which operate dangerous objects; the third group covers civil liability insurance for individuals who possess dangerous objects. The analysis of the current state of liability insurance for increased danger sources owners has discovered the development tendencies, and justified measures for providing liability insurance in Ukraine to improve the socio-economic protection of injured persons. The results of the study can be used by scientists, experts and other participants in the insurance process.*

KEY WORDS: *liability insurance for increased danger sources owners, insurance market, civil liability insurance for vehicle owners, environmental insurance, compulsory insurance, increased danger sources, dangerous objects, liability insurance.*

УДК 336.717

Куць Наталія Вікторівна,

начальник управління маркетингу і комунікацій АТ «Піреус Банк»,
здобувач кафедри менеджменту банківської діяльності
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)
E-mail: nnrodina@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ПОКАЗНИКУ ЛЕВЕРИДЖУ У БАНКІВСЬКОМУ ПРУДЕНЦІЙНОМУ НАГЛЯДІ

АНОТАЦІЯ. *Ключовим завданням статті є дослідження концепції левериджу банківських установ, еволюції підходів до розуміння та оцінки левериджу та вивчення перспектив його використання в банківському нагляді України з метою протидії фінансовим кризам та зміцненню фінансової стійкості вітчизняної банківської системи. Автором виокремлено різні підходи до вимірювання показнику левериджу у світі, проаналізовано переваги його використання. На основі проведеного аналізу зроблено висновок про доцільність застосування показнику левериджу як обов'язкового економічного нормативу, та встановлення диференційованих мінімальних вимог до різних груп банківських установ, наприклад за ступенем фінансової стійкості, розміру активів тощо, а також*